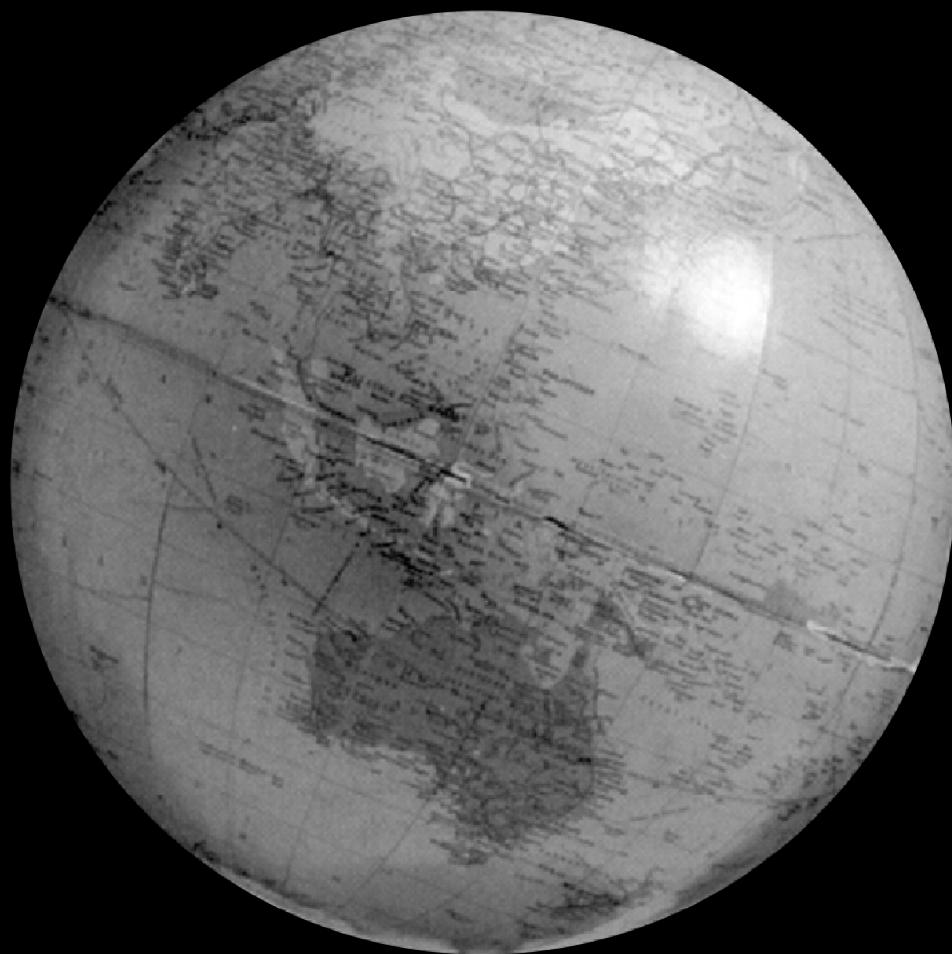

S

N

GLOBALITZACIÓ ECONÒMICA I PAÏSOS POBRES. ALGUNES QÜESTIONS SOBRE LES RELACIONS ECONÒMIQUES NORD-SUD

XAVIER CUADRAS I MORATÓ

INTRODUCCIÓ¹

L'objectiu d'aquest article és presentar algunes reflexions personals sobre la situació econòmica al món, destacant sobretot la forma que prenen les relacions econòmiques entre els països rics i els països pobres i com això afecta les possibilitats de desenvolupament dels països menys afavorits.

Segons com ens ho mirem, pot semblar un objectiu massa ambiciós. El problema del desenvolupament econòmic és, sens dubte, el gran repte a què s'enfronta la humanitat des de fa molts anys. Ha estat objecte del treball i la reflexió de filòsofs, economistes, polítics, empresaris i artistes. No hi ha dubte que ens trobem davant d'un tema extremament complex, que cal examinar en totes les seves dimensions. Em proposo que aquestes línies serveixin més per plantejar-nos preguntes que no per oferir-nos respostes; respostes que, d'altra banda, no crec que ningú estigui en disposició de donar. Posats a fer-nos preguntes, procurarem que aquestes siguin les més rellevants per encaminar-nos cap a la reflexió i l'anàlisi de la realitat de les desigualtats econòmiques al món.

Per sort o per desgràcia, l'economia mundial es troba immersa en un procés de globalització que sembla imparable i que és molt més ampli que el

que pugui afectar altres àmbits com per exemple la política, on molts problemes s'aborden encara des d'una perspectiva nacional o regional. Ens haurem de preguntar com pot afectar aquest fenomen el procés de desenvolupament dels pobles. La globalització de l'economia inevitablement augmenta el grau d'interdependència dels països, les empreses i els col·lectius socials. Això vol dir que ara el benestar econòmic dels països depèn del que passi en les economies d'altres països que abans es veien com a molt llunyans. Penso que un procés d'aquest tipus té riscos molt importants que afecten les possibilitats de desenvolupament dels països més pobres, però, al mateix temps, també pot presentar oportunitats que s'haurien d'aprofitar en benefici d'aquests mateixos països. Hi ha el perill que la globalització acabi significant únicament major interdependència dels països més rics amb alguns dels que avui no són tan rics. Podem acabar creant una economia mundial de tipus dual en la qual els països més pobres acabin deixats de la mà de Déu, sense possibilitats d'integració en el sistema econòmic global i depenent completament de les ajudes exteriors. Al mateix temps vull pensar —encara que admeto que no estic del tot convençut que sigui així— que la globalització pot facilitar a determinats països pobres la integració en l'economia mundial, augmentant el comerç, la inversió i la seva capacitat de desenvolupament, en un context de relacions econòmiques internacionals més justes.

El contingut d'aquest article s'estructura en dos grans blocs. Les preguntes que ens planteja-

1. Vull agrair a en Joaquim Solé Vilanova els seus comentaris i a la Montse Serra i Figueras que hagi llegit i corregit aquestes línies. El text final és responsabilitat exclusiva de l'autor.

rem primer que res fan referència al problema de les desigualtats econòmiques entre els països i les seves causes i sobre què podem entendre per creixement i desenvolupament econòmics. En segon terme, ens farem algunes preguntes sobre les relacions econòmiques entre països rics i països pobres i com afecten el procés de desenvolupament dels països menys afavorits.

LES DESIGUALTATS ECONÒMIQUES I LA SEVA DINÀMICA

La riquesa al món està molt mal repartida. És quelcom evident:

- el 5% dels països més rics del planeta és 29 vegades més ric que el 5% dels països més pobres. Per tenir una idea del que això representa, només cal dir que a Espanya la regió més rica és només dues vegades més rica que la regió més pobre i als Estats Units l'Estat més ric només és 1.8 vegades més ric que el més pobre;

- hi ha 768 milions de persones al món que passen gana i cada 3.6 segons una persona es mor de fam;

- el 23% de la població mundial produeix el 84% de la riquesa mundial;

- 1.300 milions de persones no tenen accés a l'aigua potable (el 80% de les malalties del món estan causades per l'aigua no potable).

No cal continuar. Podríem omplir milers de pàgines amb estadístiques sinistres que ens demostren el que la majoria ja sabem: el principal problema del món és el repartiment dels recursos. Consum, producció, qualitat de vida, nivells de mortalitat infantil, esperança de vida, índexs d'alfabetització... ho podem mesurar amb els indicadors que més ens agradin. El cert és que les diferències hi són i a molts ens semblen del tot inacceptables.

No obstant això:

- Si examinem les dades amb una perspectiva històrica prou àmplia, cal reconèixer que en els darrers dos-cents anys hi ha hagut parts de la humanitat que s'han beneficiat de nivells enormes

de creixement econòmic i desenvolupament.

- El grau de disparitat de la renda dels països més rics i els més pobres del planeta entre els anys 1960 i 1985 es va mantenir pràcticament igual —els més rics eren 30 vegades més rics que els més pobres—. És a dir, que no es va avançar gens en termes d'igualar el grau de desenvolupament dels països, però almenys no van augmentar les diferències.

- Hi ha hagut països que han deixat de ser molt pobres i han assolit nivells de benestar molt notables. El cas més espectacular és el dels anomenats nous països industrialitzats del Sud-est asiàtic. Un exemple pot ser il·lustratiu: l'any 1960, Corea era un país tan pobre que era més pobre que Bolívia i el seu PIB per càpita era equivalent només al 29% del PIB per càpita espanyol d'aquell any. L'any 1997 les coses havien canviat radicalment i el PIB per càpita de Corea era pràcticament igual a l'espanyol i era més de cinc vegades el bolivià. I tot en menys de quaranta anys.

El panorama del món reflecteix dos aspectes que vull destacar. El primer és el més conegut: hi ha profundes disparitats en els nivells de desenvolupament dels països. El segon no és tan notori: hi ha un cert grau de mobilitat de les posicions relatives dels països segons el seu grau de desenvolupament. Vull remarcar aquest últim aspecte. No és cert que les coses no puguin canviar. Convèncer-nos-en pot ser el primer pas per fer-ho possible.

DESENVOLUPAMENT I CREIXEMENT ECONÒMIC

Els economistes definim el creixement econòmic purament i simplement com el creixement de la producció —i, per tant, les possibilitats de consum— d'un país o una regió. Ho mesurem calculant el creixement del Producte Interior Brut (PIB), que no és altra cosa que un indicador estadístic que reflecteix el valor de tot allò que es produeix a l'interior d'un país durant un període determinat, que generalment és un any. El PIB per

càpita, que s'utilitza normalment com a indicador de creixement econòmic, és el resultat de dividir el PIB d'un país pel seu nombre d'habitants. El PIB per càpita és la millor mesura que podem fer servir per avaluar la riquesa d'un país. L'estudi de les seves modificacions ens permet saber com evoluciona l'economia d'un país.

Definir què és el desenvolupament és molt més complicat. Podríem definir el desenvolupament com el procés mitjançant el qual varien les condicions econòmiques, socials i culturals dels individus d'una societat, de tal forma que els permet augmentar la seva capacitat d'assolir els objectius personals i col·lectius de la seva existència. En altres paraules, és un procés social que permet augmentar la nostra capacitat de ser feliços.

A vegades tinc la impressió que s'ha generat una mena de debat sobre la complementaritat o la incompatibilitat d'ambdós processos. No sé si s'ha enfocat des de la perspectiva més adequada. D'una banda, sembla poc qüestionable que el creixement econòmic no és una condició suficient per al desenvolupament. Cal atendre moltes altres variables a més del creixement de la riquesa. Per exemple, cal veure com es distribueix aquesta riquesa i com repercuteix l'increment de la riquesa en la millora de les condicions de vida de les famílies i la seva capacitat d'autosostenir el procés de desenvolupament. Però, al mateix temps, em sembla ingenu pensar que és possible que els països que anomenem subdesenvolupats —que és l'eufemisme que fem servir per designar els països pobres— assoleixin un grau de desenvolupament raonable sense partir d'un procés paral·lel de creixement econòmic que augmenti les seves possibilitats de consum i generació de riquesa.

Amb això vull dir, per exemple, que millorar el repartiment de la misèria no és probable que augmenti la qualitat de vida de les persones d'aquests països. O per posar un altre exemple, no és fàcil pensar a millorar la pròpia educació o la dels fills o les condicions sanitàries de la família quan la preocupació més immediata és “què

podrem menjar avui”.

A l'hora de mesurar el desenvolupament, diversos autors han proposat diferents indicadors. És molt difícil concentrar totes les dimensions del desenvolupament en una única xifra i per això tots aquests indicadors sempre es poden considerar incomplets. Normalment aquests indicadors inclouen mesures com l'esperança de vida, l'índex d'alfabetització, la renda familiar, l'índex de mortalitat infantil, índexs d'accés a serveis sanitaris, el consum de calories per càpita, etc. L'índex de desenvolupament humà que elabora el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) és un exemple d'indicador per a la mesura de desenvolupament. Inclou tres dimensions: l'esperança de vida de la població, l'índex general d'alfabetització i la renda familiar. Malgrat tot, i enllaçant amb el debat que hem recollit anteriorment, cal fer notar que tots aquests índexs estan correlacionats estadísticament amb els valors del PIB per càpita.

EL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Què entenem per desenvolupament sostenible? En poques paraules el podríem definir com el desenvolupament per als éssers humans de la generació actual i també per a les generacions venidores. En termes més gràfics, vol dir que ja ens hem assabentat que no és una bona idea tallar l'arbre per collir la fruita. La humanitat —o millor dit, una part d'ella— ja ha tallat prou arbres i sembla que comencem a adonar-nos que assegurar el progrés econòmic i social de les persones del planeta exigeix plantejar-nos un sistema de producció i consum que sigui més respectuós amb els equilibris naturals que governen els ecosistemes de la Terra.

És un descobriment afortunat, no hi ha dubte. Poca gent està disposada avui dia a discutir seriosament que el desenvolupament ha de ser, per definició, sostenible. Tanmateix, també és

un descobriment dolorós, perquè ens planteja una sèrie de dilemes que no són fàcils de resoldre. És veritat que hem de renunciar al nostre model de desenvolupament? I si és així, qui és el primer que decideix deixar de fer servir el cotxe o renuncia a l'energia elèctrica barata que li proporcionen les centrals nuclears? Sens dubte, el problema fonamental és que, si no podem continuar amb el model actual de desenvolupament, caldrà passar a l'acció, però això implicarà sacrificis i renúncies que hem d'assumir al més aviat possible. A més, ¿podem exigir als països més pobres que renunciïn a la industrialització que, no ho oblidem, ens ha permès assolir el nivell de desenvolupament de què gaudim actualment els països rics?

Si deixem que el repartiment dels costos que implica fer que el desenvolupament sigui sostenible es faci d'acord amb els paràmetres actuals de repartiment de la riquesa i el poder, altre cop els països més pobres es carregarien el mort. Un exemple: els països desenvolupats es neguen a reduir les seves emissions de gasos contaminants a l'atmosfera si no ho fan també els països més pobres que estan començant els seus processos d'industrialització. Podríem preguntar-nos sobre qui ha de recaure el pes major d'aquest ajust necessari. És un nou problema de repartiment, en aquest cas de costos. El risc és que també en aquest àmbit el repartiment final sigui injust.

PER QUÈ HI HA PAÏSOS RICS I PAÏSOS POBRES?

La pregunta del milió de dòlars. Sens dubte aquest és un dels centres del debat dels economistes des que Adam Smith va escriure el seu cèlebre tractat sobre la riquesa de les nacions l'any 1776. Hi ha una correspondència directa entre producció, renda i capacitat de consum. Perquè un país pugui consumir més béns —aliments, medicines, hospitals, habitatges, llibres, escoles, oci, electricitat, vestits i tot el que se'n pugui acudir, incloent serveis socials que a nosaltres ens semblen tan

bàsics que els donem per fets— necessita augmentar la seva capacitat de producció. És cert que, en gran part, els problemes de molts països vénen condicionats per la manera com es distribueixen els resultats de la producció entre els diferents sectors socials. Negar això seria negar una part fonamental de la realitat. Tanmateix, els països pobres necessiten engegar les seves potencialitats econòmiques com a primer pas cap a la sortida de la situació de subdesenvolupament. Negar que tenen aquestes potencialitats seria tant com negar que algun dia poden deixar de ser pobres i assolir majors nivells de benestar.

La capacitat de producció d'un país depèn del que els economistes anomenem *factors de producció*: treball, capital i recursos naturals. Analitzem-los de forma individualitzada. El factor treball el constitueix la població d'un país, que és un dels seus principals actius amb vista al desenvolupament. En certa manera pot afirmar-se que el desenvolupament no és sinó un procés d'acumulació de treball humà adreçat a millorar les condicions de vida dels habitants d'un país. La contribució d'aquest factor a la producció social depèn de quin és el percentatge de la població que està en edat de treballar i de les seves capacitats —el que anomenaríem productivitat—. La capacitat de treball depèn en gran manera de les condicions de salut i educació de la població. Molts països pobres no tenen els recursos necessaris per garantir sistemes d'escolarització universal i d'atenció sanitària bàsica que permetin als ciutadans assolir majors nivells de capacitació professional. Molts organismes internacionals per al desenvolupament —per exemple, el Banc Mundial— s'estan adonant d'aquest problema i estan canviant les prioritats dels seus programes, posant l'accent en el que s'anomenen inversions en “capital humà” —tot el que afecta la salut i l'educació de les persones— que substitueixen els programes de grans infraestructures, la rendibilitat dels quals, des del punt de vista del desenvolupament humà dels països beneficiaris, ja es qüestionava feia molt

temps.

La distribució desigual de la riquesa que caracteritza molts dels països més pobres és un altre factor que incideix en aquesta problemàtica. Quan la riquesa està mal repartida, només els més rics poden accedir a l'educació i els serveis sanitaris. Això crea les condicions que perpetuen el cercle viciós de la pobresa, ja que dificulten la creació d'una de les bases que haurien de permetre al país sortir de la situació de misèria. És imprescindible trencar aquesta situació d'alguna manera, garantint a la totalitat de la població una oportunitat de contribuir al seu propi procés de desenvolupament.

El segon factor productiu és el *capital*. Per capital entenem tots aquells béns que no es consumeixen, sinó que es fan servir per produir altres béns. Això vol dir màquines, tractors, camions, fàbriques, eines, etc. Qualsevol procés de creixement econòmic ha de venir precedit d'un procés d'acumulació de capital. I només es pot acumular capital si prèviament s'ha estalviat, és a dir, si ens hem estat de consumir part de la producció i l'hem guardat per dedicar-la a produir en el futur. Els països pobres no en són una excepció i també necessiten augmentar la seva capacitat de creació de riquesa acumulant capital. Aquí es troba un altre dels cercles viciosos de la pobresa: com es pot estalviar en països on gran part de la població no té cobertes les necessitats mínimes més bàsiques? Si no hi ha estalvi, no hi pot haver acumulació de capital i, en conseqüència, falta una de les condicions fonamentals del creixement econòmic. Per descomptat que els països no depenen únicament del seu estalvi i poden recolzar en l'estalvi d'altres països. Això implicaria que aquests països demanen préstecs i s'endeuten. Parlarem més endavant dels perills que comporta l'endeutament.

Alguns dels països més pobres posseeixen *recursos naturals* molt abundosos, la qual cosa pot constituir un actiu important amb vista al desenvolupament. Malgrat tot, pocs països han basat el seu creixement econòmic en l'explotació

dels recursos naturals sense que al mateix temps també s'hagin produït importants canvis en els altres dos factors. En canvi, hi ha casos paradigmàtics de països quasi totalment desproveïts de recursos naturals que han pogut sostenir processos importants de desenvolupament. L'exemple més espectacular és segurament el del Japó, que s'ha convertit en una potència econòmica a nivell planetari en els darrers cinquanta anys, quan partia de nivells molt inferiors als de molts països que avui estan al seu darrere.

ELS PAÏSOS POBRES I EL COMERÇ MUNDIAL

El comerç és una de les activitats que més ens caracteritzen com a éssers humans. Les persones de totes les èpoques i cultures han basat gran part de les seves relacions econòmiques en l'intercanvi de béns i serveis. El comerç és una activitat en la qual tots hi guanyen —encara que uns guanyen més que altres, és cert—. Imaginem-nos la situació següent: ens trobem a Managua i volem tornar a l'hotel on estem hostatjats. Parem un taxi i comencem a regatejar per fixar el preu. Estem disposats a agafar el taxi pagant 30 *córdobas* com a màxim. El taxista estaria disposat a fer el trajecte si li paguem com a mínim 15 *córdobas*. Després de la negociació, fixem un preu de 17 *córdobas*. Els nostres beneficis de la transacció comercial són de 13 *córdobas* i els del taxista són de 2 *córdobas*. Tots hi sortim guanyant, però nosaltres hi sortim guanyant bastant més. Si haguéssim fixat el preu en 28 *córdobas* el repartiment dels beneficis hauria estat justament l'invers. De què depèn el preu final que acordem amb el taxista? En general, del nostre poder negociador. Si el taxista és pobre i necessita urgentment els diners o bé si té molts competidors, és fàcil que acabi acceptant les nostres condicions. Si, pel contrari, tenim molta pressa i hi ha molt pocs taxis pel carrer i moltes persones que en volen fer ús, probablement serem nosaltres els que haurem de cedir. M'interessa destacar dues coses

de tot aquest paràgraf: el comerç beneficia tots els que hi intervenen, però no tots els que comercien se'n beneficien de la mateixa manera.

Com afecta el comerç el desenvolupament dels països? La immensa majoria dels economistes pensen que el comerç és bo, perquè permet als països especialitzar-se a produir allò en què són més eficients. En principi, podríem pensar que una forma d'afavorir el desenvolupament dels països pobres és fer que participin més intensament en les relacions comercials a nivell mundial. De fet, des dels països rics molt sovint se senten proclames a favor del lliure comerç com una de les solucions als mals econòmics del món.

Què passa en realitat? Molts països rics no són gens conseqüents amb les seves recomanacions. En realitat, els països rics massa sovint estan impedit que els països pobres puguin vendre els seus productes a Europa o els Estats Units. Els països menys industrialitzats estan especialitzats en la producció de béns agrícoles i industrials de baix contingut en tecnologia —un exemple important és la indústria tèxtil—, però veuen limitat l'accés dels seus productes als grans mercats dels països rics, que protegeixen els seus agricultors i les seves empreses industrials obstaculitzant el lliure comerç. La política agrària de la Unió Europea o el contingut de l'Acord Multifibres —un tractat de comerç internacional que regula els intercanvis de productes tèxtils— són dos exemples que demostren que la retòrica del lliure comerç no s'aplica sempre quan ha de servir per afavorir els països més necessitats. Molts pensen que una forma particularment efectiva d'ajudar els països pobres a desenvolupar-se és permetre que vinguin els seus productes en els mercats dels països rics.² Això no sempre s'aplica i no és difícil imaginar per què és així. Hi ha interessos als països desenvolupats que es veurien greument lesionats si haguessin de patir la competència dels països en desenvolupament. Aquest és un exemple particularment clar que la cooperació per al desenvolupament imposa sacrificis importants a sectors dels països del

Nord i que, per tant, pot generar resistències que caldrà trencar per continuar avançant en aquest terreny. Segur que tots coneixem casos d'empreses i treballadors —dels sectors del tèxtil i la pell, per posar un parell d'exemples propers— que es poden sentir amenaçats per la competència de les importacions procedents dels països menys industrialitzats.

De tota manera, tampoc no podem pensar que obrir les nostres fronteres al comerç procedent dels països pobres garanteixi gran cosa. Hem demostrat més amunt que els guanys derivats del comerç no necessàriament es distribueixen de forma equitativa. Aquest és un altre aspecte important del problema. Amb massa freqüència, el comerç no genera beneficis per als països menys desenvolupats perquè les condicions en les quals es produeix només afavoreixen els països més poderosos. En aquest sentit, hem de donar la benvinguda a les iniciatives de “comerç just” que estan naixent a molts països.³ És desitjable que es creï una consciència que faci generalitzar d'unes formes d'intercanvi que reparteixin els beneficis més equitativament. El comerç just és encara una iniciativa quasi testimonial, però crec que és una gran idea, perquè, primer que res, reconeix els beneficis del comerç i, segon, reconeix també que aquests beneficis es distribueixen d'una forma molt desigual.

Cal reconèixer, però, que les iniciatives de comerç just també suposaran costos que hauran de suportar els consumidors del Nord. Un petit exemple: al supermercat més proper a casa hi venen una marca de cafè patrocinada per Intermón dintre de la campanya per al comerç just. La marca és EQUITA i el cafè és molt bo. Però el que vull destacar aquí és que el cafè d'aquesta marca és entre un 20 i un 30 per cent més car que la majoria de les marques que també hi ha al supermercat.

2. Com a exemple il·lustratiu, vegeu el llibre de Luis de Sebastián, 1993.

3. Vegeu Santiago Martínez-Orozco, 1996 i Setem,

És clar, el cafè EQUITA es produeix pagant als camperols salaris més alts, però qui els paguem, inevitablement, som els consumidors del Nord. Un paquet de cafè no és gran cosa, però la pregunta que ens hem de fer és si realment estem disposats a pagar un 20 o un 30 per cent més per tots els articles barats que consumim gràcies al repartiment actual dels beneficis del comerç.

EL PROBLEMA DEL DEUTE EXTERN

De la mateixa manera que les persones individualment estalviem o demanem préstecs per comprar cases o iniciar empreses, els països estalvien de forma agregada o s'endeuten respecte d'altres països. Quan un país s'endeuta respecte de l'exterior, això vol dir simplement que està gastant més del que produeix i finança aquest excés de despesa amb estalvis procedents d'altres països que estan en la situació inversa, és a dir, que produeixen més del que gasten. Les relacions financeres internacionals consisteixen, de forma molt simplificada, en això. Ja hem dit anteriorment que els països pobres necessiten acumular capital productiu abans d'augmentar els seus nivells de producció i consum i també hem dit que és difícil pensar que aquests països puguin estar en disposició d'estalviar grans quantitats quan amb prou feines han superat el llindar de la misèria. A aquests països els queda una altra possible font de finançament del seu desenvolupament: l'endeutament amb l'exterior.

Si un país s'endeutés amb l'exterior i, gràcies a això, aconseguís arribar a majors graus de desenvolupament, podria retornar el deute sense majors problemes, de la mateixa manera que ho fa un empresari que inicia una empresa gràcies a un préstec del banc. El problema del deute extern d'alguns països i la seva impossible devolució és que aquests països eren pobres quan es van endeutar i continuen essent pobres avui dia.

La pregunta clau que ens hauríem de for-

mular és: què se'n va fer dels fons procedents de l'endeutament? En el cas dels països més pobres, la major part dels préstecs els van rebre els governs d'aquests països —procedents dels bancs dels països rics o bé dels governs d'aquests països—. Desgraciadament, aquests fons no van servir per finançar projectes de desenvolupament a llarg termini. En el millor dels casos, van servir per augmentar la capacitat dels governs per oferir serveis socials a la població. Encara que es podria discutir si és adequat finançar aquest tipus de despeses amb préstecs, a vegades no queda altre remei. En el pitjor dels casos, desgraciadament la majoria, els fons de l'endeutament van servir per finançar despeses militars, projectes faraònics de nul·la rendibilitat social o simplement el consum de les jerarquies i els grups dirigents d'aquests països. Davant d'un escenari d'aquest tipus, el deute es converteix en una trampa de sortida molt difícil. Per pagar els interessos que es deuen es recorre a nous préstecs, que només es concedeixen a tipus d'interès cada cop més alts. La càrrega de l'endeutament es transforma en una bola de neu que acaba liquidant les possibilitats de desenvolupament del país. El panorama no pot ser certament més descoratjador: ens trobem davant de països pobres, que estan dedicant gran part dels seus recursos, dramàticament escassos, a retornar uns préstecs que no van servir per a res de bo, quan necessiten aquests fons per augmentar el seu baix nivell de vida actual o finançar el seu desenvolupament futur.

Què podem fer amb el deute extern? Cal que els països rics el perdonin i se n'oblidin? El que hauria d'estar clar és que la mateixa existència del deute —i molt especialment del que afecta els països més pobres dels pobres— forma part d'un gran absurd que comença amb la concessió de préstecs a països que no podran retornar-los mai i, el que és molt pitjor, hipotecaran les seves possibilitats de desenvolupament si són obligats a fer-ho. El pitjor d'aquesta situació és que els països endeutats difícilment podran pagar i, per

altra part, la condonació del deute no garanteix que es donin les condicions necessàries per al desenvolupament.

Potser l'únic que podem esperar és que s'alliberin alguns recursos que permetin pal·liar algunes de les múltiples necessitats que afecten les poblacions d'aquests països. En qualsevol cas, la condonació del deute extern tampoc no resultarà fàcil perquè afecta molts interessos de grups socials dels països rics, començant pels contribuents —que som tots nosaltres— i acabant per les grans entitats financeres.

L'EMIGRACIÓ

Al llarg de la història, la humanitat ha resolt gran part dels seus problemes econòmics recurrents als moviments migratoris. Pobles sencers s'han vist en la necessitat d'abandonar els seus llocs d'origen per poder buscar noves formes d'assegurar-se una vida més digna. En l'actualitat veiem créixer el nombre d'emigrants que vénen als nostres països procedents dels països pobres. És el que sempre ha passat i és un fenomen que no es pot aturar. Quina ha de ser la nostra actitud davant d'aquest problema?

Primer hauríem d'adonar-nos que l'emigració és una “solució” molt parcial als problemes que genera la pobresa i que, a més, té moltíssims costos de tipus personal per als mateixos emigrants i les seves famílies. Segurament seria preferible que els emigrants no haguessin d'abandonar els seus llocs d'origen i poguessin assolir allí els nivells de vida als quals justament aspiren. Però mentre això no sigui possible, haurem d'acceptar que cada vegada arribaran més treballadors dels països del Sud i que la nostra obligació és acollir-los solidàriament i oferir-los les oportunitats que se'ls neguen als seus llocs de naixement. Segur que això darrer no es pot fer sense costos que hauran de ser suportats per la població dels països receptors d'emigrants. No és difícil adonar-se de les resistències que gene-

ra aquest procés en amplis sectors de la societat dels països del Nord. Només ens cal llegir els diaris i veure les notícies sobre successos de violència contra grups d'emigrants que ja s'estan convertint en quotidianes. I probablement això només és el començament.

COOPERACIÓ I AJUDA AL DESENVOLUPAMENT

Vist l'estat del món, és normal que moltes persones es preguntin si s'hi pot fer res. Ja hem vist que sí. Hi ha maneres de promoure el desenvolupament del pobles: més comerç i, sobretot, més just; unes relacions financeres internacionals més raonables, que comportin la condonació del deute extern dels països més pobres; un nou enfocament dels problemes derivats de l'emigració. Però ben segur que també es poden prendre rutes més directes d'ajuda al desenvolupament dels països pobres. És el que actualment estan fent els governs d'alguns països rics i també moltes organitzacions no governamentals. El que ens hauríem de preguntar és si aquesta cooperació, sobretot la governamental, que és la que s'emporta la major part dels recursos, s'està fent correctament.

Els més cíncics afirmen que la cooperació per al desenvolupament acaba sent en moltes ocasions “cooperació dels pobres dels països rics amb els rics dels països pobres”. Potser exageren un xic, però el cert és que el balanç de la cooperació per al desenvolupament que han efectuat els governs de la majoria dels països més rics és un fracàs bastant rotund, tot i que aquests països han dedicat en els darrers anys una mitjana del 0.35% del seu PIB a aquest tipus d'ajudes —la qual cosa és una quantitat enorme de recursos, encara que sigui just la meitat de l'objectiu proposat per l'ONU, el 0.7%—. Hi ha diverses raons que poden explicar el perquè.

Alguns estudis realitzats per economistes independents es pregunten si les ajudes al desenvolupament augmenten la capacitat de creixement

dels països que les reben. Sembla del tot dubtós. En el millor dels casos, les ajudes serveixen per pal·liar les necessitats de part de la població dels països receptors, però aleshores hom podria demanar-se si realment són ajudes al desenvolupament o són simplement formes d'alleujar els efectes de la pobresa, però no d'eliminar les seves causes més profundes. En el pitjor dels casos, les ajudes serveixen per finançar despeses que no tenen res a veure amb el desenvolupament però que serveixen els interessos geoestratègics dels països donants. És sabut de tots que els fons d'ajuda al desenvolupament s'han utilitzat per finançar compres d'armament, grans obres d'infraestructura, etc. que han beneficiat sobretot les empreses productores dels països donants. En altres casos, de forma encara més escandalosa, les ajudes no han arribat als més desfavorits dels països receptors perquè simplement les minories governants corruptes d'aquests països han desviat els fons per al seu propi benefici. La mateixa estructura social i política dels països subdesenvolupats se'ns mostra com un dels més formidables obstacles per canalitzar correctament les ajudes procedents dels països rics i, en general, perquè aquests països avancin pel complicat camí del desenvolupament i la dignitat.

CONCLUSIONS

El tema que hem abordat és prou complex com per obligar-nos a ser molt modestos amb les conclusions finals. M'agradaria destacar-ne dues amb les quals penso que tothom pot estar més o menys d'acord. Primer de tot, cal que fem alguna cosa. El problema de la pobresa és, des del punt de vista de molts de nosaltres, el principal repte que s'ha de plantejar la humanitat. No n'hi ha prou de reconèixer el problema. Caldrà passar a l'acció solidària d'alguna manera. Tots podem contribuir d'alguna forma amb la nostra acció política, social, organitzativa, etc. a crear el clima necessari perquè

la solució d'aquest problema esdevingui una prioritat de primer ordre fins i tot per als habitants dels països del Nord, confortablement instal·lats en els vagons de primera classe.

Segon, hem de reconèixer que haurem d'assumir alguns sacrificis com a treballadors, consumidors, contribuents, empresaris, etc. derivats d'unes relacions econòmiques diferents més justes entre els diversos països. Hi ha molts interessos que són susceptibles de ser lesionats en els nostres països i, per força, això ens obligarà a prendre decisions políticament i econòmicament difícils. És el preu de la solidaritat, que ningú no ha dit que serà baix.

REFERÈNCIES

LUIS DE SEBASTIÁN. *Mundo rico, mundo pobre (Pobreza y solidaridad en el mundo de hoy)*. Sal Terrae, 1993.

SANTIAGO MARTÍNEZ-OROZCO, Santiago. *Comerç just, consum responsable*. Documents Intermón, 8, 1996.

SETEM. CAFÉ AMARGO (*Por un comercio Norte-Sur más justo*). Icaria, 1997.

XAVIER CUADRAS I MORATÓ (Igualada, 1965) és doctor en Economia per la Universitat de York (Anglaterra) i professor de la Universitat Pompeu Fabra. Està especialitzat en macroeconomia i economia monetària i és autor de diversos articles a revistes científiques internacionals. [xavier.cuadras@econ.upf.es.]